

LLUÍS DE PEGUERA I EL SEU PENSAMENT JURÍDIC

Tomàs de Montagut Estragués¹

1. Proemi

La present comunicació es basa, en la part referida a la biografia de Lluís de Peguera i a la seva obra, en el meu estudi introductor i a la reedició que s'ha fet enguany de la *Practica, forma, y estil, de celebrar Corts Generals en Cathalunya, y materias incidentes en aquellas*²; en canvi, la part dedicada al seu pensament jurídic es basa en una aportació nova i original.

2. La persona i l'obra

Lluís de Peguera (1540-1610) va néixer i va ser enterrat a Manresa³; pertanyia a un llinatge dels més nobles i il·lustres d'aquella ciutat i contrada del qual probablement formarien part en aquesta època diversos personatges que Lluís de Peguera cita de forma històricament fictícia en l'obra que presentem, amb ocasió de reproduir formularis de negocis jurídic que haurien de realitzar-se en la Cort General. Així, en la «forma de la procura faedora per persona militar»⁴ apareix com atorgant «Geraldus a Peguera nobilis, et miles, ac Baro Baroniae de Torrellas...»; i com a testimoni «Joannes a Peguera, nobilis» que també és cavaller. En la «forma de procura de molts cavallers citats en Corts», apareixen com atorgants «nos nobilis Hieronymus de Peguera, nobilis Bernardus a Peguera»⁵. En la «forma de la

1. Aquest treball s'emmarca en les línies de recerca dels projectes d'investigació: (i) Historia de una institución jurídica: La monarquía en la Corona de Aragón, subvencionat pel MEC (referència PB96-0284); i (ii) El Gobierno y sus órganos en la Monarquía de los Austria, subvencionat pel MEC (referència PB97-0581).

2. PEGUERA, *Práctica*, Estudi Introductor de Tomàs de Montagut, pp. xiv-xxx.

3. Vegeu: «Notes referents al jurisconsult Luis de Peguera, s.a.», dins, *Revista Ilustrada Jorba*, n. 15, n. 160, Manresa, gener de 1923, p. 2: *En el libro de bautismos de la parroquia de la Seo de esta ciudad, del 1524 al 1547, se halla en 17 de septiembre de 1540 una inscripción que, vertida del latín al castellano dice: «Fue bautizado Luis, Vicente y Juan, hijo del magnífico Luís de Peguera, doncel, y de su consorte Juana. Fueron padrinos el venerable Vicente Janer rector de Sampedor y la magnífica Brianda de Peguera».*

Se lee en el libro de defunciones de la misma parroquia, del 1608 al 1642, una partida inscrita en el mes de Julio de 1610 que, traducida del catalán al castellano, es como sigue: «El viernes, a los nueve de dichos mes y año, fue sepultado el Iltre. Sr. D. Luís de Peguera, Doctor del Real Consejo, en la ciudad de Barcelona domiciliado, el cual murió el jueves a los ocho de los dichos mes y año, en el mas de la Guardia, parroquia del Bruch, obispado de Barcelona. Recibió todos los sacramentos de la Iglesia. Está sepultado en la Seo, delante de la puerta del coro. Hizo testamento en poder del vicario de la rectoría del Bruch, obispado de Barcelona».

4. PEGUERA, *Práctica*, cap. 19.

5. PEGUERA, *Práctica*, I, cap. 19.

procura de persones convocades per a les Corts», apareix com a testimoni «nobilis Petrus de Peguera»⁶.

A més, coneixem que, del matrimoni de Lluís de Peguera amb Francesca Claris (la tia de Pau Claris, el famós diputat eclesiàstic i President de la Generalitat de Catalunya que l'any 1640 va proclamar la República catalana), va tenir un fill Joan i una filla de nom Isabel. Isabel va ser monja del convent de Sant Pere de les Puelles de Barcelona i Joan és un personatge actiu en la política catalana de la primera meitat del s. xvii doncs està present a la Cort General de Barcelona de 1626, on presenta el primer dissentiment. També tindrà un protagonisme en les actuacions dirigides a la defensa de la legalitat catalana contra la intromissió del poder reial⁷.

Tanmateix, la figura del pare, Lluís de Peguera, serà la d'un jurista de sòlida formació i de gran prestigi que presta els seus serveis a l'administració règia durant una bona part de la seva vida. Inicialment va compaginar aquestes feines oficials amb l'exercici de l'advocacia, des de l'estudi o despatx professional que té a Barcelona on assessorava o dirigeix, com advocat, diversos litigants⁸.

Lluís de Peguera va actuar com a advocat fiscal de la Capitania General en el famós procés endegat contra Pere i Francesc Cassador⁹. Aleshores, ocupava el càrrec d'assessor del capità General la qual cosa volia dir, en la pràctica, que es convertia en l'advocat del virrei o lloctinent general atès que els dos càrrecs requeien en la mateixa persona. Posteriorment és nomenat assessor del Portantveus del General Governador o Governador de Catalunya, càrrec que exerceix a partir del març de 1579 fins al maig de 1582¹⁰. L'ascens va ser possible per la vacant deixada per misser Francesc Puig que va ser promogut a una plaça de Doctor del Reial Consell civil. Notem que no serà la darrera vegada que el nom de Peguera estarà associat al de Francesc Puig. Aquest personatge serà el centre d'una xarxa clientelar d'oficials reials que estendrà els seus tentacles al Consell Suprem de la Corona d'Aragó i a les sales Civil i Criminal del Reial Consell de Catalunya. Característic de la seva actuació com a grup destaca el suport que donen avirreis com Fernando de Toledo en la seva política d'afirmació del poder regi per sobre de la legalitat catalana vigent. La mort de Francesc Puig el 29.03.1584 deixa al descobert, a través dels papers i correspondència que es van trobar entre les seves pertinències, l'abast d'aquesta xarxa¹¹. Durant aquest període de temps ens consta que Peguera va haver de voltar per bona part del Principat per complir amb les missions que li assignava el Governador el qual, com a jutge ordinari dels jutges ordinaris territorials, és a dir, com a superior immediat dels veguers, havia de recórrer periòdicament totes les vegueries per inspeccionar i vigilar que l'administració de justícia funcionés correctament.

6. *Ibidem*.

7. Xavier TORRES i SANS-Joaquim ALBAREDA i SALVADÓ, veu «PEGUERA» dins *Diccionari d'Història de Catalunya* (dir. J. Mestre i Campí), Barcelona, 1992, pp. 801-802.

8. Vegeu, ACA, Generalitat, vol. 1041, fl. 552 v-553 (Montsó, dilluns a 11.11.1585). Representació que dirigeix don Lluís de Peguera als tres Estaments de la Cort General demanant una remuneració pels serveis prestats com a assessor del Governador de Catalunya la qual cosa l'obligà a viatjar fora de Barcelona i a estar «absent de sa casa ab molt gran dany y detriment de sa casa y destructio de son studi y litigants».

9. Cfr.: ACA, Generalitat, vol. 1042, fl. 1038: «ninguna cosa après han intimada a dit Cassador fins que per lletra de vossa magestat de denou de desembre mil sinch cents setanta nou refferida per Juan Delgado, secretari del Consell de Guerra, lo governador don Pedro de Cardona com a pretès de lloctinent de capita general, a quatre de gener mil sinch cents vuytanta, a petició de misser don Luis de Peguera, com a pretès advocat fiscal de la dita Capitania General, fouch decretit secrete en los bens de dit Cassador».

10. Vide supra, n. 19. Ho manifesta el mateix Peguera en l'esmentada súplica.

11. Cfr. ACA, Generalitat, vol. 1042, fl. 984v-1014v. L'agravi presentat a la Cort de Montsó de 1585 per Pere Cassador per raó de la persecució feta pel Prior don Hernando de Toledo lloctinent general i per alguns doctors del Reial Consell Criminal contra Pere i Francesc Cassador germans, la qual dura des de principi de novembre de 1576 fins al 13.11.1581. El motiu de fons era els deutes que el virrei no havia satisfet als seus creditors, els Cassadors, i que devia per raó d'un contracte de préstec que ell considerava usurari. Segons Cassadors, el lloctinent va utilitzar de forma antijurídica el seu poder polític en benefici del seu interès particular. Intimidava amb causes criminals i amb detencions il·legals els seus creditors catalans per forçar-los a compondre amb ell i a condonar-li o reduir-li els deutes. Altrament (fl. 1044), segons Cassadors, el virrei va ordinar amb ajuda de membres del Consell criminal una acusació falsa contra ell i el seu germà que va permetre incoar una causa en la qual Lluís de Peguera era l'advocat acusador i misser Oset el relator. Sobre aquests dos doctors Cassadors afirma «los dos dependian de misser Puig y ell ordenave als dos y era lo principal desta camada».

Sobre aquesta situació històrica vegeu: MALUQUER-VAQUER, *Estudi introductori*, p. XIX.

Peguera va haver d'anar i residir durant un cert temps a la vila de Camprodon «estant totes les muntanyes de aquelles partides plenas y cobertas de neu, patint-hi molt fret y altres necessitats y treballs»¹².

Després va seguir al Governador per moltes terres del Principat en persecució de bandolers o de mala gent, de manera que tindrà ocasió de practicar les inquisicions criminals ordinàries així com els procediments especials de regalia contemplats en els Usatges de Barcelona.

Més endavant el governador va ordenar a Lluís de Peguera que residís a la ciutat de Girona durant sis mesos continus per necessitats de l'ofici del Governador.

Tanmateix, quan el lloctinent general se'n anà de Barcelona a Puigcerdà el Governador passà a Barcelona per exercir la jurisdicció vice-règia o ordinària. Durant més de tres mesos Peguera va haver d'actuar a Barcelona aquesta jurisdicció vice-règia on «feu fer moltes prohomenies, axí bé moltes justícies i molts altres serveys en lo dit càrrech que serien llarchs de comptar...»¹³, és a dir actuant com a assessor del Governador en la impartició de justícia i, especialment, de la justícia criminal.

En el primer dia de maig de 1581, Peguera va ser promogut a la plaça de Doctor del Reial Consell Criminal de la Reial Audiència de Catalunya; va prendre possessió del càrrec la vigília del Corpus de 1582 i va jurar-lo i oir la sentència d'excomunicació un dia abans¹⁴.

A partir d'aquest moment no ocuparà altre càrrec públic permanent que el de Doctor de la Reial Audiència, primer en el seu Consell Criminal, fins a l'extinció d'aquest com a conseqüència de les disposicions de la Cort General de Montsó de 1585 i després en una de les Sales del Reial Consell. L'any 1601, amb ocasió de la suspensió de l'ofici del Regent, va ocupar interinament aquest càrrec durant uns mesos (1.10.1601 fins l'abril 1602). Finalment torna a la tercera sala quan ja era primer senador o degà dels doctors de l'Audiència. Quan mor, el 1610, fa més de 29 anys que exerceix l'ofici de Doctor del Reial Consell.

Entretant, Lluís de Peguera tindrà un protagonisme com a jurista i com a persona de confiança del Rei, tant a les Corts Generals de Montsó de 1585 com a la Cort General de Barcelona de 1599.

A Montsó serà nomenat tractador¹⁵, habilitador de designació règia¹⁶ i jutge o proveïdor de greuges¹⁷. A Barcelona, el 1599, serà habilitador de designació reial i també proveïdor de greuges¹⁸.

Si la constitució política catalana es basa en el pactisme com a doctrina que aglutina un conjunt de principis estructuradors del Principat, la seva pràctica diària comporta l'existència d'una permanent tensió dinàmica entre el Rei i els braços o estaments de Catalunya que són els superiors ordinaris o principals de la Diputació del General o Generalitat. En conseqüència, la tensió es reflecteix en la divergència d'objectius del Rei i de la Generalitat. El primer impulsa una política de força dirigida a alliberar-los, a ell i a l'administració règia, de l'observança de la llei o, si es vol dir d'una altra manera, de l'obligació de respondre pels seus actes, d'acord amb els criteris legals o del dret vigent a Catalunya. Es tendeix vers una monarquia absoluta amb un règim jurídic semblant al de Castella¹⁹.

12. Vide supra n. 19.

13. *Ibidem*.

14. *Ibidem* i DGC 3, p. 87. Fl. 182r.: «Dimarts, a XXIII. En aquest die lo noble don Luis de Paguera, proveit de doctor del rey al Consell Criminal, ha jurat i oit sentència de excomunicació per son offici era obligat».

15. El veiem actuar amb aquesta condició a Montsó. Cfr. ACA, Generalitat, vol. 1040. f.

16. Cfr. ACA, Generalitat, vol. 1042, fl. 698 (Montsó, 29.11.1585). En l'acta de declaració del judici de la tercera habilitació consta que el doctor en ambdós drets Lluís de Peguera, del Consell Criminal de Catalunya, és habilitador per part del monarca.

17. Cfr. ACA, Generalitat, vol. 1042, fl. 674 (Montsó, 26.11.1585). Nomenament regi dels proveïdors de greuges entre els quals es troba «misser don Luis de Peguera de Consell de sa Magestat».

18. Cfr. MALUQUER-VAQUER, *Estudi introductor*, p. XXV. Sobre aquestes Corts vegeu: BELENGUER CEBRIÀ, E., *La legislació política judicial de les Corts de 1599 a Catalunya*, dins «Pedralbes», 1987, pp. 9-28.

19. Cfr. REGLÀ CAMPISTOL, J., *La Corona de Aragón dentro de a monarquía Hispánica de los Habsburgo*, dins «VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón», València, 1967, vol. 3, t. 2, pp. 131-164.

En contrapartida, la Generalitat, en aquest període, persisteix en els seus tradicionals objectius de constituir-se en organisme públic del Principat que vetlla i garanteix l'observança de les lleis per part de tots els poders públics, àdhuc i principalment dels reials, mitjançant un conjunt d'atribucions i de competències que, precisament, en aquesta època de Peguera es volen ampliar (1585-1593). En efecte, si des del 1413 el poder dels Diputats els permetia convertir-se en instigadors i acusadors públics de qualsevol contrafacció davant la Reial Audiència, ara, es voldrà, a través de forçar la interpretació dels capítols del redreç del General aprovats en la Cort General de Montsó de 1585, que la Generalitat actuï en defensa de l'observança del dret català no sols com a part instigant sinó com a jutge que coneix, declara, sentència i executa la reparació determinada de tal agravi o contrafacció²⁰.

Lluís de Peguera, jurista català i oficial reial que ha rebut lletres personals del monarca agraïnt-li els serveis prestats,²¹ és doctor de la Reial Audiència de Catalunya, l'organisme que surt reforçat d'aquesta crisi Rei/Generalitat, que se salda amb la revocació unilateral per part del monarca d'alguns capítols del redreç del General aprovats en la cort General de Montsó de 1585, però que eren antagònics amb el projecte absolutista de la monarquia²².

En aquest context polític cal situar a Lluís de Peguera i la seva obra. No ens ha d'estranyar que, quan el 1601 es plantegi un nou conflicte entre el Rei i el General, també s'hi trobi implicat. En aquest cas l'enfrontament estava provocat per raó de la negativa de la Generalitat a publicar les Constitucions de la Cort General de 1599 que el monarca va enviar als Diputats amb modificació unilateral –sense aprovació ni consentiment dels braços– d'alguns dels seus capítols.

El virrei va actuar decididament, va juntar les tres sales de l'Audiència, i seguint-ne el parer majoritari, va resoldre empresonar els diputats rebels, i arrestà efectivament un diputat i l'oïdor militar. Només Oliba, advocat fiscal de la Reial Audiència, vota en contra de l'acord, per considerar-lo il·legal, i es nega a firmar l'empresonament²³, amb la qual cosa no va poder ser dut a terme, car la firma de l'advocat fiscal era preceptiva per tal de poder presentar la súplica acusatòria. Aquest fet li costa el càrrec al Lloctinent General Duc de Feria que va ser destinat a Sicília però, abans de marxar, i atès que Antoni Oliba havia mort, es decidí a resoldre aquest problema replantejant-lo a la Reial Audiència. Com ens explica Jeroni de Pujades en el seu dietari «Y axí com ya es mort misser Antoni Oliba y no hi hagué qui lladràs en favor de la pàtria o per millor dir en favor de la justitia, misser Jaume Pineda servint de advocat fiscal firmà la supplica y decretà-la don Luis de Paguera, servint la regència, y misser Francesch Bonet doctor de la tercera sala feu la provisió de “capiatur”»²⁴. És cert que don Lluís de Peguera votà en contra de la provisió de «capiatur», però en produir-se un empat de vots entre els doctors va decidir el Lloctinent qui s'inclinà a favor de la captura dels diputats i oïdors que no volen acceptar les Constitucions. Com a jurista que era, Peguera no tenia altra alternativa que decretar com a Regent la súplica, d'acord amb la voluntat de la majoria que era la que hauria conformat la voluntat del Consell Criminal. Tanmateix va quedar constància del seu vot negatiu coherent amb el seu pensament que les lleis o constitucions generals a Catalunya s'han de fer pel Rei, d'acord amb el consentiment i aprovació dels braços, com a conseqüència d'haver-se de tractar aquestes matèries pels braços i en la si de la Cort General²⁵.

20. Cfr. PÉREZ LATRE, *Les torbacions*, pp. 66-74.

21. PEGUERA, *Pràctica*, I, 29. «...y à mi sa Magestat ab billets particulars me enviava gracies per les diligencies que en son servey feya».

22. PÉREZ LATRE, *Les torbacions*, p. 92. «El 22 de febrer del 1593 fou notificada la suspensió dels capítols 1, 13 i 34 del nou redreç. Diputats i consellers “en feren gran sentiment”. El rei presentà la resolució com la més lleu entre les que hauria pogut prendre...».

23. Cfr. MALUQUER-VAQUER, *Estudi introductor*, p. XXV (12.07.1601).

24. Dietari de JP, I, p. 174, (tardor de 1601). Deu aquesta i d'altres informacions a Josep Capdeferro que està treballant sobre el tema dels juristes i la Generalitat a l'època de Joan Pere Fontanella (1575-1649).

25. De totes maneres, hem de tenir en compte que els Diputats de Catalunya acusaven Lluís de Peguera de previsible parcialitat en aquest afer. Cfr. DGC 3, pp. 403-404. On es transcriu la resposta que els diputats de Catalunya lliuraren al lloctinent el 14.07.1601 per justificar la seva negativa a obeir els manaments reials de publicar les constitucions. En ella recusen a diversos doctors de la Reial Audiència per tractar o conferir alguna qüestió referent a l'afer de la publicació de les Constitucions:

Lluís de Peguera va dedicar els seus últims anys de vida professional a la tercera Sala i a la redacció i edició de les seves obres, algunes de les quals van haver d'ésser editades pòstumament a iniciativa i impuls del seu fill Joan.

Va morir el dijous 8.07.1610 en el mas de la Guàrdia, parròquia del Bruch «venint de Manresa malalt, ahont era anat a la sua torra del Guix, pàtria sua. Venia ja malalt. Portaren-lo enterrar a Manresa»²⁶: Havia exercit el càrrec de doctor de la Reial Audiència de Catalunya gairebé 30 anys (1582-1610).

L'Obra

Per presentar l'obra publicada de Lluís de Peguera, distingirem entre els quatre llibres que va publicar en vida i les obres editades pòstumament entre les quals cal diferenciar les que seran primeres edicions de materials escrits per Peguera, que eren inèdits en el moment de la seva mort, d'aquelles altres publicacions que suposen la reedició d'obres publicades a les quals s'hi afegeixen addicions i apèndixs d'altres autors.

Les quatre obres publicades en vida de Lluís de Peguera

I. PEGUERA, Lluís de (1540-1610).

«Nobilis Ludovici a Peguera iurisconsulti catalani. Aurea et elegans repetitio in cap. III incipien. Item ne super laudemio, etc. Domini regis Petri III in Curia Cervariae: in qua multa de feudis, laudemii, de iure praelationis seu faticem in aletione rerum feudalium, et emphyteutarum, de Gratificatione rerum feudalium, de Iure primogeniturae circa sucessionem regalium dignitatum, de capacibus et non capacibus ab feuda obtinenda, de omnibus causis per quas potest procedi ad emparadum feudum realiter, et aliis variis rebus secundum tantae legis materiam subiectam copiosissime tractantur: cum summariis et indice locupletissimo/ Ludovicum a Peguera».—Barcinonae: Apud Petrum Mali, 1577.

Es tracta d'una obra referida a una problemàtica de gran transcendència en aquesta època qual és la de les relacions entre els senyors i vassalls a la Catalunya dels segles XVI-XVII i, més específicament, a la persistència dels drets, servituds i càrregues senyorials, feudals i emfitèutiques²⁷.

Partint de la normativa legal vigent a Catalunya, Peguera comenta el Cap. III. *«Item ne super laudemio»* atorgat per Pere el Cerimoniós en la Cort General de Cervera de 1359²⁸.

Seguint una metodologia que veurem reproduïda en altres obres, Peguera aborda el tema des de dos punts de vista ben diferents però complementaris: el teòric i el pràctic. Des de l'aspecte de la teoria aporta sobre la matèria una clarificació conceptual a partir del dret autòcton català i també sobre els drets dominicals que pertanyen als senyors directes i alodials com són els lluísmes, les fadigues i les gratificacions. A més, exposa ordenadament les causes per les quals es pot procedir a emparar els feus realment²⁹ i el procediment a emprar.

«attès i considerat ésser cosa molt publica y notòria lo notable interès tenen en dit negoci lo reverent canceller y noble regent la Cancelleria y los magnífics miser Joseph Ferrer, misser Joseph Lescases y misser Joan Magarola, jutge de cort, per tractar-se de augmentar los salaris de llurs officis la meytat més del que vuy tenen y reben, y lo noble don Luís de Peguera, per ésser oncle maternal del magnífic misser Ferrer...»

26. Cfr. Dietari de J.P., II, p. 164, i supra n. 14.

27. Sobre aquesta qüestió cal consultar: SALES, *Els segles de la decadència*, pp. 180-199; i SERRA, Eva, *El règim feudal català abans i després de la sentència arbitral de Guadalupe*, dins «Recerques. Història, Economia, Cultura», 10, 1980, pp. 17-32. Aquest article és un resum o extracte dels capítols 4 i 5 (apartat 1) de la tesi doctoral de l'autora: *La societat rural catalana del segle XVII: Sentmenat, un exemple local del Vallès Occidental (1590-1729)*, Universitat de Barcelona, 1978 i dels caps. 1, 2 i 3 de la seva publicació: *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat 1590-1729*, Barcelona, 1988.

28. CYADC - 1704, I, 4, 31, 2, p. 343.

29. Cfr. ACA, Generalitat, 1041, (Montsó, dimecres 30.10.1585). El mateix don Lluís, al demanar als tres estaments una remuneració pels seus treballs, qualifica i descriu la seva obra: «lo capítol 3 del rey en Pere 3 en la Cort de Cervera, ab lo qual ha donat gran clarícia en las matèries feudals y emphyteotícaries, segons los drets de la pàtria catalana y en los drets dominicals pertanyedós a senyors directes y alodials, com son lluísmes, fadigues, gratificacions; y de les causes per les quals se pot y deu procehir a emparar los feus realment ab les formas que en dita matèria se han de practicar y donar, com més llargament ab dit volum se veu y amostra...»

El mètode de tractament de les diverses qüestions consisteix a afirmar una conclusió sobre un tema (Alienatio, Laudemium, Faeminae, Vassalli, Clerici, Feudum, Dominus directi, ...) i a partir d'aquí explicar-la mitjançant la seva confirmació, ampliació, limitació o restricció amb fonaments legals i doctrinals.

Des de la perspectiva pràctica Peguera facilita les formes o formularis amb els quals l'esmentada matèria s'ha d'executar o donar. L'obra rep la llicència d'impressió per decret del virrei Fernando de Toledo de qui Peguera n'era assessor en la capitania general.

L'obra és dedicada al duc de Cardona president del Braç militar i una de les famílies nobles amb més possessions a Catalunya³⁰.

Francesc Claris doctor en ambdós drets i sogre de Peguera li dedica un escrit elogiós on parla d'ell com del seu estimat gendre³¹.

II. La segona obra que publica Peguera consisteix en 50 decisions del Reial Consell Criminal, d'on ell era membre, des de feia tres anys.

La publicació apareix el 1585 en vigílies de la celebració de les Corts Generals de Montsó de 1585 i està dedicada al rei Felip I (II)³². Aquestes circumstàncies li permeten a Peguera suplicar als tres estaments de Catalunya reunits a Montsó la concessió d'una gràcia o remuneració per raó de la publicació d'aquest llibre i de l'anterior que acabem de comentar.

La referència de l'obra és la següent:

PEGUERA, Lluís, (1540-1610).

«*Liber quaestionum criminalium in actu practico, frequentium et maxime conducibilium et in sacro regio criminali concilio cathaloniae pro maiori earum parte decisarum, auctore don Ludovico a Peguera eiusdem Regii concilii Consiliario, cum summaris et indice locupletissimo, cum privilegio regio ut in sequenti folio*».- Barcinonae, apud Hubertum Gotart, 1585 .

El sentit d'aquesta obra és evident: es tracta d'explicar i de comentar els fonaments jurídics de les conclusions de la Reial Audiència de Catalunya³³.

Aquests fonaments jurídics han de procedir del dret vigent a Catalunya, és a dir, de les fonts del seu ordenament jurídic, el qual es caracteritza per ser un sistema obert atès que, si bé s'integra pels Usatges de Barcelona, les Constitucions i Capítols de cort, els privilegis, les llibertats i les immunitats de les universitats i dels singulars d'aquelles, també es compona pel dret comú, per l'equitat i per la bona raó, la qual cosa permet als jutges un marge ampli d'actuació selectiva de la font en el moment d'aplicar el dret a un cas controvertit³⁴.

Amb tot, un altre principi fonamental del sistema pactista serà, que els jutges, a Catalunya, estan obligats a jutjar les causes «*per directum*» com ho demostrarà més endavant el mateix Peguera en un capítol «*quo ostenditur iudices secundum leges iudicare debere: et non secundum conscientiam, et propriam eorum scientiam*»³⁵.

30. Vegeu els dominis dels Cardona d'aquesta època a: *Noblesa. Els estats dels Cardona i Castellbò*, dins *Atlas d'Història de Catalunya* (dir. Jesús Mestre/Víctor Hurtado), Barcelona, 1995, n. 73, pp. 150-151.

31. PEGUERA, «*Repetitio in cap... Item ne super laudemio*», f, s/n.

32. PEGUERA, *Liber quaestionum criminalium*, FL. (2 v.): El privilegi reial atorgat en nom del rei pel lloctinent general, comte de Miranda, està datat a Barcelona el 10.01.1585; les Corts de Montsó es van iniciar a finals de juny d'aquest any. Vegeu la dedicatòria a fl.(3) on es qualifica a Felip I (II) de rei catòlic, potentíssim, invictíssim, defensor de tota la religió cristiana i senyor seu.

33. Sobre la Reial Audiència de Catalunya durant els segles XVI-XVII, la seva organització per les Corts i els homes de l'estament militar que la van encarnar, vegeu: MOLAS RIBALTA, Pere, *La Reial Audiència i les Corts de Catalunya*, dins «Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'història institucional 28,29 i 30 d'abril de 1988», Barcelona, 1911, pp. 192-197; FERRO, *El dret públic*, pp. 58-64 i 106-120. Sobre el procediment utilitzat i els instruments utilitzats *vide*: GÜNZBERG, Jordi, *L'instrument notarial a l'època moderna (segles XVI i XVII)*, ponència al II Congrés d'Història del Notariat Català, Barcelona, 5 i 6 de novembre de 1998, en premsa.

34. Sobre les fonts del dret català vegeu: FONT, *Estudi introductori*, pp. XI-CXXXVII; SOBREQUÉS, Santiago, *Història de la producció del dret català fins al Decret de Nova Planta*, Girona, 1978; MONTAGUT, Tomàs de, *Història del Dret espanyol*, Barcelona, 1997, pp. 143-160.

35. Cfr. PEGUERA, *Practica*, cap.10. Sobre l'usatge «*Alium namque*» vegeu UB, p. 56: «*Alium namque supradicti princeps nobilem, honestum et utilem miserunt usaticum quod illi tenuerunt et successoribus suis tenera in perpetuum mandaverunt: scilicet ut tenerent curiam et magnam familiam, et facerent conductum, et darent soldatas, et facerent emendas, et tenerent iusticiam et iudicaret per directum, et manutenerent oppressum, et occurrerent obsesso...*».

En conseqüència, cal que a Catalunya es motivin les conclusions de l'audiència per fer-ne decisions, atès que no sempre es redacten les sentències en forma ja que les parts s'acontenen amb les conclusions.

La Constitució «*Mes statuum*» aprovada per la Cort General de Montsó de 1542 va establir l'obligació de convertir en decisions les conclusions fetes en la Regia Audiència i en el Consell Reial i, a més, ordenà la seva estampació a despeses del General. Altrament, ordenava fer el mateix per les conclusions futures³⁶, si bé fixant-ne una periodicitat bianual. La iniciativa havia de partir del virrei amb el Reial Consell on estaven els Doctors de l'audiència que eren els qui, efectivament, produïen les conclusions.

La forma de treballar dels Doctors comportava que sovint anotessin en llibres particulars petites o esquemàtiques notes o memòries sobre les causes en què intervenien i en les quals feien constar els punts dubtosos que els proposava el relator a votació, després d'haver instruït la causa, per tal de definir i de publicar les seves conclusions. A partir d'aquests llibres de memòries particulars de conclusions i de determinacions fetes en la Reial Audiència, el jurista Miquel Ferrer, membre de l'Audiència, va rebre l'encàrrec i el prec per part del Regent, del Canceller i d'altres doctors de la Reial Audiència, de posar en net i per ordre tot allò que pogués. El 1580 Miquel Ferrer, doctor del Reial Consell, publicava el segon volum de les seves «*Observantiae Regiae Audientiae circa formam dicendi causas in Audientia vertentes*» i en les Corts de Montsó de 1585 demanava remuneració pels treballs fets, entre els quals figurava la publicació de les observances de les quals diu que són allò que manava fer la Constitució de les Corts de Montsó (1553): «que de les conclusions es fessin decisions, a bé que per no ser fetes en la forma donada per dita constitució de 1553, per ço son intitulades "Observances" i no pas "Decisions"³⁷».

Ja abans, Ferrer havia fet la recollida dels casos de la Governació de Catalunya dels quals feu un compendi el 1559 amb el qual es regí la Governació. Aquest compendi va ser posteriorment estampat, després de la revisió que en féu misser Cordelles, el futur Regent la Cancelleria³⁸.

Per altra banda, Miquel Ferrer afirmava que unes obres d'aquest tipus no s'havien fet mai abans. Ni tampoc tenia notícies per Diputats o altres, que se n'hagués parlat³⁹. En conseqüència el «*Liber quaestionum criminalium*» es configura com la segona obra que recull i publica les decisions de la Reial Audiència de Catalunya i la primera pel que fa a la matèria criminal, de forma específica.

Les decisions anaven dirigides a donar certesa sobre el dret aplicable en el tribunal d'última instància de Catalunya i servien de pauta de comportament als tribunals inferiors (vegueries,

36. Vegeu-la reproduïda a CYADC-1704, 1.1.37,1, p. 95 (infra n.48). Les decisions s'haurien de fer «segons l'orde que se ha donat per nostre loctinent General ab lo Reynal Consell». Vegeu sobre aquest punt BROCA, *Historia del Derecho*, pp. 409-410. L'obligació de motivar les sentències a Catalunya establerta per aquesta disposició de les Corts de 1542 fou precisada per les de 1547. Sobre aquestes darreres vegeu: «Constitucions fetes per lo serenissimo, molt alt, y molt poderós don Phelip princep de les Asturias y de Geronia promogenit... en la sisen cort de Cathalunya... celebrada a tots los regnes de la Corona de Arago deça mar en ... la vila de Monço en lo any (1547), Barcelona, 1548, f. 22: "Item declarant y ajustant a la constitució en la dita ultima cort feta placie a vostra altesa statuir e ordenar que De les conclusions que es feran en les causes civils en Reial Audiencia sien fetes decisions comprobant amb drets y doctrines los motius per los quals seran estades fetes conclusions en dites causes. les quals hagen de esser sobre los dubtes que hauran donats als advocats.

Y que donant el relator la sentència al notari de la causa li haja a donar la decisio predita; de la qual sen done copia a la part si la demanava.

Y se haze dita decisio continuar per lo notari en un libre que stigue en la canceleria intitulat «de decisions de la regia audiencia»: lo qual libre sie comunicat als advocats per doctors.

Y les dites decisions de tres en tres anys sien fetes estampar per los deputats de Cathalunya a despeses del general».

Plau a sa Altesa ab que la decisio dela conclusio de la sentència que sera «res iudicata» sie imprimida; y no abans.

Pero en tot cas dins tres dies apres que sera donada sentència encara que no sie «res iudicata» se haze de donar escrita o sotascrita de ma del relador al notari de la causa per donar als advocats de les parts la allegacio de dret per la qual sera feta la conclusio en la sentència ab que no sen lleve acte publich. Y que lo present capitol sie durador fins a les primeres corts».

37. Així ho explica el mateix Miquel Ferrer quan suplica als tres estaments de la Cort General de Montsó de 1585 que li atorguin una remuneració per raó dels seus serveis i treballs jurídics. Vegeu el text a ACA. Generalitat, vol.1041, fl. 518 vº-519 (Montsó, dimarts 05.11.1585). Sobre Miquel Ferrer i les seves obres, vegeu BROCA, *Historia del derecho*, p. 402. De totes maneres, Miquel Ferrer s'equivoca a l'atribuir a les Corts de 1553 la constitució que obligava a motivar i a publicar les conclusions de la Reial Audiència. Quant a això, *vide supra* nota immediatament anterior.

38. *Ibidem*.

batllies, i) i als advocats en l'exercici de la seva professió, els quals podien orientar amb més seguretat la direcció de les causes que els encomanaven els seus clients i podien apel·lar o suplicar, amb major garantia d'èxit, de les sentències o provisions que estimessin contràries o no ajustades a la jurisprudència de l'Audiència sobre el dret català.

L'estructura del «*Liber questionum criminalium*» es divideix en 50 capítols; cada un tracta sobre una matèria controvertida objecte de declaració per la Reial Audiència.

A tall d'exemple, en el capítol 33 «*In quo de gravi agitur questione*». Peguera comença exposant els fets: Acostumen els mercaders, quant donen a préstec diners als Prínceps, ducs i altres magnats, contractar amb ells d'acord amb els pactes següents.

Després d'anar enumerant aquests pactes, formula la qüestió controvertida: si els contractes celebrats entre aquestes persones, d'aquesta forma i amb aquests pactes han d'ésser considerats usuaris o no.

A continuació, exposa tots els fonaments de dret i totes les raons que justifiquen la seva opinió i finalment afirma:

«*quibus igitur extat probatum, videturque conclusum, non obstantibus rationibus in contrarium adductis, praedictum contractum reprobum ac usurarium esse et fuit conclusum in Regio concilio die 11 Iulii 1579 in facto fisci procuratoris regiae curiae et partis instantis contra B. delatum, et inculpatum...*».

En definitiva, amb aquesta decisió la conclusió del Reial Consell Criminal de 11.07.1579 queda motivada i pot servir com a font del dret català en tant jurisprudència judicial de la Reial Audiència de Catalunya al·legable en el futur quan es presentin casos anàlegs⁴⁰.

III. La tercera obra que publica en vida Lluís Peguera és:

PEGUERA, Lluís de (1540-1610).

«*Practica criminalis et ordinis iudiciarii civilis, multis regiae audientiae declarationibus ornati, in qua, praecipue quid ad iustitiam administrandam, rempublicamque in pace tenendam, et conservandam, et ad processum tam criminales quam civiles, recte, et absque nullitatum vitio conficiendos, tam via ordinaria, quam regaliurum observandum sit, ostenditur, auctore don Ludovico a Peguera regii concilii Cathaloniae primario senatore, ad illustrissimum et excellentissimum dominum domnum Ioanem Teres Archiepiscopum Tarraconae, Consiliarium locumtenentem et Capitaneum generalem S.C. et R. magistris in Principatu Cathaloniae et comitatibus Ruscilionis et Ceritaniae, cum summaris et indice, cum privilegio*».—Barcinone: Ex typographia Iacobi a Cendrat, 1603.

Es tracta d'una pràctica processal on s'exposen les línies fonamentals del «*ordo iudiciarius*» civil i del criminal, fonamentat en les decisions de la Reial Audiència i en els drets vigents a Catalunya (Usatges, Constitucions, dret comú,...). A més, encapçala l'obra amb unes consideracions de caire teòric i filosòfic-jurídic sobre: les nocions de justícia, consells als governants, observança de les lleis, etc... que conformen els principis rectoris als quals, tant el procés civil com el criminal estan supeditats, en la mesura en què són instruments en mans dels titulars de jurisdicció per atènyer una recta administració de justícia que proporcioni la quietud i la tranquil·litat a la República.

L'obra es divideix en dos grans parts relatives al procediment criminal i al civil, respectivament.

En la primera, l'«*ordo iudiciarius criminalis*», es tracta sobre el procés per via ordinària i per inquisició davant la jurisdicció règia. S'analitzen detingudament les seves fases (inici de la inquisició, recepció de testimonis, captura dels reus, deposicions dels reus, publicació de la inquisició, tortura, sentència, relaxació a les presons.).

39. *Ibidem*.

40. Per la data de la conclusió bé podria tractar-se d'aquella que va recaure en la causa plantejada a instàncies del virrei Fernando de Toledo contra els seus creditors, els germans Cassador. Sobre aquest afer *vide supra* n. 20 i 22.

A continuació s'analitzen els processos de regalies derivades dels Usatges de Barcelona (*Simili modo, Auctoritate et regatu, Camini et strate, Moneta, Iudicium in Curia datum*) i el procés «*in crimine lesae magestatis in primo capite*».

En la segona part, s'exposa l'«*ordo iudiciarius civilis*» en trenta capítols que tracten ordenadament totes les fases del procés des de la demanda fins a la taxació de costes.

Aquesta obra representarà, per a aquesta època moderna, allò que per als nostres dies signifiquen les lleis d'Enjudiciament Civil i Penal, de manera que estarà destinada a ser reeditada i actualitzada posteriorment per prestigiosos juristes com son Acaci de Ripoll i Pere d'Amigant⁴¹.

Qualsevol jurista que vulgui actuar davant dels tribunals catalans haurà de conèixer aquesta obra de Peguera que és la d'un jurista dotat d'una sòlida formació teòrica i pràctica. Peguera, no només va conèixer i practicar l'«*ordo iudiciarius*» antic, derivat de la reforma de Ferran el Catòlic al 1493 i de les modificacions introduïdes per les corts generals posteriors, sinó que també va participar a les Corts Generals de Montsó de 1585 on es va aprovar un nou «*ordo iudiciarius*» per a la Reial Audiència de Catalunya⁴².

En aquesta obra, dedicada a l'Arquebisbe de Tarragona i lloctinent general Joan Terès, l'impressor va incloure un retrat de Peguera en el fol. 2, verso.

IV. La quarta i darrera obra publicada en vida per Lluís de Peguera fou:

PEGUERA, Lluís de, 1540-1610.

«*Decisiones aureae, in actu practico frequentes, ex variis sacri regii concilii Cathaloniae conclusionibus collecta, cum additionibus in quinquaginta priores quae antea sine eis editae fuerunt, autore don Ludovico a Peguera eiusdem Regii Concilii Primario senatore cum summaris et indice locupletissimo*». Tomus primus.—Barcinone, ex typographya Iacobi a Cendrat, 1605.

Aquesta obra està relacionada directament amb la segona que abans hem comentat: el *Liber quaestionum Criminalium* (ed. 1585) i amb l'obra pòstuma editada pel seu fill Joan, el 1611.

Les tres obres (ed.; 1585, 1605, 1611) pertanyen al gènere de les «Decisions». La de 1605 fa d'anella que uneix i relaciona a les tres perquè conté les addicions a les 50 decisions publicades el 1585 i, alhora, és el primer tom pel que fa a la de 1611 que apareixerà com a tom segon.

Està dedicada als Diputats de Catalunya i als Doctors de la Reial Audiència per tal com tots han intervingut a fer possible aquesta obra, uns amb el suport financer, tal com establia el precepte constitucional de 1542, i els altres amb la confiança i autoritat que dipositaren en Peguera al promoure que formulés per escrit les decisions pertinents, a partir de les conclusions que tots haurien contribuït a declarar i determinar⁴³.

Les obres de don Lluís de Peguera editades pòstumament

El 1611 Joan de Peguera, un cop mort el seu pare, va voler editar el segon volum de les «Decisions», que ja estava llest, i el lliurà a misser Segimon Despujol, donzell i doctor en drets de Barcelona qui va fer els sumaris i repertoris necessaris per fer manejable l'obra.

De fet, però, la llicència per imprimir és concedida el 20.05.1610 encara en vida de don Lluís, pel Lloctinent General, l'arquebisbe de Saragossa. L'obra està dedicada per Despujol als Diputats i Oïdors de Comptes de Catalunya que van intervenir activament en aquesta publicació⁴⁴.

41. *vide infra* n. 56-57.

42. cfr. FERRO, Víctor, *Els drets processal i penal a Catalunya abans del Decret de Nova Planta*, dins MONTAGUT/FERRO/SERRANO, «Història del Dret Català», mòduls didàctics de la Universitat Oberta de Catalunya, en premsa.

43. Sobre aquest punt, *vide supra* n. 48.

44. PEGUERA, *Decisiones*.

Deixant de banda les diverses reimpressions d'algunes de les obres anteriors convé recordar que la famosa *Practica, forma, y stil de celebrar Corts Generals en Catalunya y materias incidents en aquellas* es va publicar el 1632 i reeditar el 1701⁴⁵. Es tracte d'un compendi del dret parlamentari català dirigit a informar i a instruir els parlamentaris sobre el ceremonial observat en la Cort General de Catalunya. A més, el 1649 i el 1674 es van publicar de nou la *Praxis criminalis et civilis*⁴⁶ (1649) i la *Praxis civilis*⁴⁷ (1674) ambdues corresponent a la *Practica criminalis et ordinis iudiciarii civilis...* (1603) amb addicions i ampliacions degudes a la mà de juristes eminents d'aquesta època.

Atès que ja hem comentat el seu significat al parlar de la *Practica criminalis...* (1603), ens limitem ara a donar, en nota les seves referències bibliogràfiques. Per últim, cal esmentar també les notícies que dona Brocà sobre dues obres de Peguera que no han estat possibles de localitzar⁴⁸.

3. El pensament jurídic

Peguera és un jurista que participa de la cultura del *ius commune*, és a dir, d'aquell moviment europeu de renovació jurídica que s'inicia a Bolonya a la fi del segle XI i que construirà un sistema jurisprudencial basat en els textos del dret romà justinià i en alguns del dret canònic i del feudal lombard.

Aquesta renovació jurídica proporcionarà un bagatge de conceptes, de categories, de mètodes d'interpretació i d'aplicació del dret⁴⁹ i d'elaboració doctrinal i judicial que estarà a disposició dels juristes europeus del continent com a recurs més o menys reconegut oficialment en cada comunitat per construir, integrar o interpretar els ordenaments jurídics propis de les monarquies cristianes que s'afirmen a les èpoques baixomedieval i moderna amb una autoritat suprema però limitada pel dret i pels estaments dirigents, per bé que en molts llocs els monarques aconseguiran superar aquests límits jurídics al seu poder mitjançant fórmules decisionistes o absolutistes d'organització política.

Peguera (1540-1610) viu en l'època de l'anomenat *ius commune tardà* quan, al compàs de la progressiva institucionalització i burocratització dels poders públics, prenen cada cop més relleu i transcendència, per a la creació i per a la vida del dret, les decisions de les reials audiències o supremes tribunals dels monarques⁵⁰.

Peguera, com hem vist, exercí el càrrec de Doctor de la Reial Audiència de Catalunya durant gairebé 30 anys de manera que la seva concepció del dret és ben representativa del dret català majoritari durant els segles XVI i XVII i alhora d'una direcció del pensament jurídic europeu d'aquesta època.

Podem inferir el pensament jurídic de Peguera del conjunt de la seva obra però són especialment rellevants les consideracions teòriques sobre el dret que formula en els primers capítols de la seva *Practica criminalis et ordinis iudiciarii civilis...*⁵¹.

Ens adonem que Peguera segueix el corrent doctrinal del *mos italicus* i no pas del renovador *mos gallicus*. El darrer es caracteritza per l'aplicació al dret comú –especialment als textos bàsics de Justinià– de mètodes històrics i filosòfics que relativitzen el valor i l'autoritat dels preceptes jurídics al explicar-los per les circumstàncies històriques en les quals

45. Cfr. PEGUERA, *Práctica*, Estudi introductorio de Tomàs de Montagut, pp. xxx - Lrv.

46. PEGUERA, *Praxis criminalis et civilis*.

47. PEGUERA, *Praxis civilis*.

48. Cfr. BROCÀ, *Historia del Derecho*, p. 416. Es tracta de la «Repetitio super cap. Usatic. "Quoniam per inimicum" i del "Ordo iudiciarius procedendi in Regia Audientia et in aliis ordinariorum curiis juxta formam generalium constitutionum cathalonie tam veteruus quam novissime edictarum compositus"».

49. Sobre el *ius commune* i la metodologia dels seus juristes vegeu: PÉREZ MARTÍN, Antonio, *El «ius commune» artificio de juristas*, dins *Història del pensament jurídic. Cours dedicat a la memòria del professor Francisco Tomás y Valiente*, Tomàs de Montagut cur., Col·lecció Àgora, 2, Barcelona, 1998, pp. 69-93.

50. Vegeu una perspectiva general sobre el sistema del dret comú a BELLOMO, Manlio, *L'Europa del Diritto comune*, Roma, 1989, pp. 147-241.

51. Cfr. PEGUERA, *Practica criminalis*, fls. 1-35.

es van originar i pel significat primari i original del seu text el qual, posteriorment, havia estat interpolat o corromput per diverses manipulacions en el transcurs del procés de tradició manuscrita. Amb les doctrines del *mos gallicus* es posen les bases per a la secularització del dret, al desvincular-lo de la moral i de la religió, i alhora promouen la construcció d'un nou sistema jurídic basat en donar als vells materials jurídic del *ius commune* un nou ordre dispositiu més racional i més centrat en l'home que no pas en Déu⁵².

Tanmateix, Peguera no seguirà aquesta direcció doctrinal impulsada per prestigiosos juristes ubicats entorn a Universitats franceses com les de Bourges o la de Tolosa del Llenguadoc⁵³. Tot i que coneix i cita alguna de les seves obres, Peguera seguirà el corrent més tradicional conegut amb el nom del *mos italicus*, el qual es caracteritza per defensar les creences que concilien la fe religiosa amb la raó dins de la concepció global del iuscrentisme polític que du com a conseqüències: (I) l'afirmació de la comunitat i de l'imperi del dret sobre la voluntat individual dels subjectes; (II) l'afirmació de l'existència d'un dret natural resultat de l'ordre establert per Déu en la naturalesa; (III) la utilització d'un mètode escolàstic per transformar aquest dret natural en dret positiu i per expressar-lo: bé en lleis d'abast general; bé en sentències que fixen costums i resolen causes o negocis concrets; bé en opinions doctrinals que interpreten i integren tot l'ordenament jurídic o que ofereixen solucions per als casos de la pràctica. En tot cas el dret es considera com un producte racional, com a fruit d'una voluntat (pública o privada) ordenada per la raó i mai com el resultat d'una voluntat discrecional dels individus basada en conjectures arbitràries o en apreciacions subjectives.

Per exposar i comentar el pensament jurídic de Peguera tenint en compte aquest marc general del *mos italicus*, podem seguir el fil conductor que uneix de forma ben lògica i harmònica els temes que són objecte del seu comentari i que es projecten sobre les nocions de: (I) Déu, (II) la Justícia, (III) els reis i les potestats, (IV) la «República», (V) la fidelitat, (VI) l'imperi del dret i la seva creació.

Déu és el ser suprem amb qui es vinculen els creients d'una mateixa religió. En aquest sentit, Peguera considera que la religió protegeix la comunitat o la ciutat dels cristians més que les mateixes muralles⁵⁴. La fe en Déu genera uns lligams d'obediència a la seva paraula que és administrada per l'Església, en l'àmbit espiritual i pels reis en l'esfera temporal. Amb tot, les lleis han d'establir-se segons la voluntat de Déu de manera que el dret positiu ha de subordinar-se al dret natural i al dret diví. Els monarques legisladors s'han revestit d'un cert ministeri sacramental des del moment de la seva unció, consagració o jurament esdevinguts amb ocasió de l'entronització o coronació.

Segons Peguera, Déu és la veritat i la justícia «*ipsemet est veritas et iustitia*»⁵⁵. En la naturalesa creada per Déu existeix un ordre natural que pot ser descobert i formulat per la raó. Aquesta formulació és el dret objectiu que reflecteix la veritat establerta per Déu en la naturalesa.

Si la titularitat de la justícia resideix en Déu (ell és justícia infinita), el seu exercici és atribuït per Déu als reis i a les potestats de la terra⁵⁶. Les potestats de la terra són aquells poders públics titulars de jurisdicció. La noció de jurisdicció s'estableix pels glossadors (s. XII-XIII) i comentaristes (s. XIV-XV), i constitueix la clau de volta de la teoria general de l'ofici públic que estarà vigent fins la Revolució francesa.

La jurisdicció és la potestat pública introduïda amb l'obligació de declarar el dret i de constituir l'equitat comuna⁵⁷.

52. Cfr. CAVANNA, Adriano, *Storia del diritto moderno in Europa. El fonti e il pensiero giuridico*, Milà, 1982, pp. 172-190.

53. Cfr. FEENSTRA, Robert, *Le droit savant au Moyen Age et sa vulgarisation*, Variorum reprints, Londres, 1986 i MAFFEI, Domenico, *Gli inizi dell'Umanesimo giuridico*, Milà, 1956.

54. PEGUERA, *Practica criminalis*, f.1. En aquest punt, citant a Ciceró, afirma: «*Civitas diligentius religione, quam ipsis moenibus custoditur*».

55. *Ibidem*, f. 1.

56. *Ibidem*, cap. 2.2, f.3 : «*Iustitiae exercitium Deus tribuit et concessit regibus et potestatibus terrae*».

57. Cf. gl.

En aquest sentit, les potestats públiques es consideren com un do que Déu atorga als homes⁵⁸ per tal com les han de menester per solventar les controvèrsies civils i per establir la pau social.

Els reis i les altres potestats públiques (de les comunitats senyorialmentals municipals, generals, etc) són alhora *de iure gentium* i *de iure divino*, responen a una previsió del pla diví i de l'ordre natural de les societats humanes establertes per Déu⁵⁹, de manera que compleixen una funció dins del pla diví que es tradueix en un conjunt de deures i d'obligacions entre les quals destaquen: les de fer justícia als súbdits que la supliquen, la de planificar les polítiques públiques i la de dirigir la societat, tant definint els objectius a assolir, com disposant els mitjans per fer-los efectius. En aquest sentit, a les potestats públiques els correspon determinar i individualitzar en cada moment les nocions abstractes de caràcter polític que legitimen l'acció de govern com són els conceptes d'interès general, de necessitat pública i d'utilitat de la comunitat o dels singulars que la componen⁶⁰.

Els reis i altres titulars de jurisdicció són potestats públiques que tenen la missió d'actuar la justícia cristiana a nivell general (mitjançant la constitució de la llei general) i a nivell particular (mitjançant l'administració concreta de la gràcia, de la justícia i del govern). Sense justícia no pot subsistir la societat perquè, com ja deia Isidor de Sevilla: els imperis, els regnes i els pobles es *governen* amb la Justícia. On no hi ha justícia hi ha frau⁶¹.

Després de descriure la justícia segons les opinions de diversos autors (Aristòtil, Ciceró, Ambrosi, Cassiodor,...) Peguera porta a col·lació la definició del jurista romà Ulpià (?-228), que la concebeix com la constant i perpètua voluntat que atribueix a cadascú allò que és seu. Si bé solament Déu posseeix una voluntat perpètua i constant, la qual cosa ens porta a identificar la Justícia amb Déu, des del punt de vista cristià és també una virtut cardinal que s'exerceix distingint entre allò que és equitatiu, d'allò que és inic; discernint allò que és lícit, d'allò que és il·lícit; i instruint els homes en la bondat, no només dirigint manaments sota la comminació de penes o corregint les malifetes amb imposició de sancions, sinó també premiant els benifets amb oferiment de gràcies i de mercès⁶².

La Justícia és una virtut que s'adquireix i s'administra observant els bons preceptes del dret: viure honestament; no fer mal a ningú; i atribuir a cadascú el seu dret. En aquest sentit la Justícia cristiana té una doble dimensió: teològica i jurídica. Des del punt de vista de la teologia correspondrà als teòlegs la determinació de les veritables normes morals justes a les quals s'han de subordinar els juristes i els titulars de la jurisdicció encarregats de fer i d'exercir la justícia temporal en la comunitat o república cristiana que els pertoqui administrar.

Peguera accepta la noció de llei com a *summa ratio insita in natura* que es dirigeix a cercar la comuna utilitat⁶³. Aquesta concepció comporta la creença en l'existència d'una veritat natural que l'home pot descobrir amb la raó bé en el moment de crear el dret, constituint la llei; bé en la fase de la seva aplicació concreta per les vies judicial, governativa o graciosa; bé quant a la seva interpretació jurisprudencial. D'aquí se'n deriva la necessitat de construir més mecanismes o institucions de producció, d'aplicació i d'interpretació del dret que auxiliïn els titulars de la jurisdicció en l'exercici diari del seu ofici públic.

Però aquesta creixent i poderosa burocràcia no pot actuar discrecionalment. Peguera exigeix dels oficials públics el coneixement de les lleis i dels drets vigents i alhora la seva

58. PEGUERA, *Practica criminalis*, cap. 2.4: «Regis inventio est donum Dei».

59. PEGUERA, *Practica criminalis*, cap. 2.6: «Reges sunt de iure gentium considerata causa mediata (per raó dels regnes que presideixen), sed considerata causa immediata sunt de iure divino (per raó de ser Déu el seu creador)».

60. *Ibidem*, cap. 2.7: «Regum proprium officium est, nedum cogitare de utilitate communi et singulorum, sed etiam facere iudicium atque iustitiam quae pax est populorum...».

61. *Ibidem*, cap.2.8: «Iustitia, imperia et regna gubernantur et si emedio tollatur omnino hominum societas tollitur».

62. *Ibidem*, cap. 2.10: «Iustitia quid sit, variis modis describitur»; cap. 2.11: «Iustitia nedum est virtus, sed mater et regina omnium aliarum virtutum».

63. *Ibidem*, cap. 9.2: «Legis definitio deprompta a Marcilio Facino ex Dialogo Minoae Platonis... lex est summa insita in natura ratio administrandi; que dirigere per oportunos ac veros tramites et quasi manuducere solet res bene gestas ad omnium praestantiorum finem et scopum;...».

consegüent i puntual observança⁶⁴.

Quant els jutges, considera que han d'enjudiciar les causes aplicant les lleis i no pas jutjant segons la seva creença o consciència⁶⁵. Només s'accepta un comportament arbitrari pel que fa a la determinació del valor de la prova. A més a més, les gràcies o privilegis s'han d'atorgar en reconeixement de mèrits, de virtuts i no pas com a conseqüència de cedir a les pressions i a la importunitat dels suplicants⁶⁶.

Totes aquestes consideracions de Peguera són manifestacions concretes d'un pensament polític iuscentric que defensa el principi de l'imperi del dret com a clau de volta de l'ordenament jurídic i com a marc general que enquadra el funcionament dels oficis públics d'una comunitat o república integrada per tres elements ben diferenciats: El rei, els ciutadans i la plebs⁶⁷. En aquest punt, destaca el relleu que Peguera atorga a la funció dels ciutadans en l'àmbit de la creació del dret, la qual cosa situa plenament el seu pensament jurídic en l'òrbita del sistema constitucional pactista de Catalunya. Fer justícia, dins d'aquest context ideològic, no consistirà pas en actuar de qualsevol manera, sinó en comportar-se segons el dret, en aplicar el dret. Les potestats públiques estan sotmeses al dret i no estan pas deslligades de la seva observança.

A més, la comunitat on els comportaments, tant dels governants com dels governats, estan subjectes al dret es cohesionen i enforteixen la seva solidaritat corporativa mitjançant la fe. En efecte, la fidelitat és un vincle personal, però alhora polític, perquè manté unides les comunions d'homes i es constitueix com a element essencial de la seva existència i integritat⁶⁸. El monarca ha de jurar fidelitat a les constitucions de Catalunya si vol exercir-hi jurisdicció i les Corts atorguen el jurament de fidelitat al monarca i al seu primogènit com a manifestació pública de la seva obediència i reconeixement de la seva legitimitat per a l'exercici del poder públic.

Peguera sosté que l'obligació de mantenir la fidelitat prestada deriva del dret natural, que és un requisit necessari per a la bona administració de la Justícia i és un element essencial per al Govern de la República. El pacte en la fe recíproca entre el rei i els estaments catalans no pot ser trencada unilateralment pel rei perquè aquesta ruptura és contrària a la justícia. En aquest sentit, Peguera dissenteix de les doctrines de Maquiavel que justificaven aquesta ruptura de la fidelitat per raons d'utilitat pràctica i quan sigués d'interès per al Príncep⁶⁹.

En conclusió, el pensament jurídic de Peguera és el d'un magistrat d'un tribunal reial superior que deu el seu nomenament al monarca i que defensa l'existència d'una veritat pressumpta en matèria de dret la qual deriva immediatament de Déu i del dret diví i natural, i mediatament de la comunitat política, formada pel rei i els estaments catalans units per

64. *Ibidem*, cap. 9: «*Quo reges et eorum iudices instruuntur, quod leges observent, ad habendam Reipublicam quam regunt quietam, et tranquillam: et in ea optimam administrent, et practicent iustitiam*».

65. *Ibidem*, cap. 10.5. Peguera cita en aquest punt un text de dret canònic (Decret Grac. c. iudicet. 3q. 7 vers. bonus): «... *quod bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit; et proposito domestica voluntatis: se iuxta leges et iura pronuntiat; nihil paratum et mediatum domo defert, sed sicut audit, ita iudicat; et sicut se habet negotii natura: obsequitur legibus, non adversatur: examinat cause merita, non mutat*».

66. *Ibidem*, cap. 11.1: «*Principes ad gratias et beneficia conferende magis debent propter vitum et vera merita quam propter petentium importunitatem*».

67. *Ibidem*, cap. 4.5: «*Respublica in tres distribuitur partes. Prima Rex, secunda cives, et tertia plebs*». Al rei correspon imperar. Alas ciutadans correspon mantenir la comunitat en pau, però també governar els negocis públics quan deliberen en els seus Consells o Assemblees (Corts) sobre la determinació de l'interès i de la utilitat pública. A més, correspon als ciutadans tant manar – quan exerceixen càrrecs públics – com obeir quan han d'observar els preceptes del dret vigent i els manaments dels governants legítims. La plebs és necessària per a la vida de la República atès les activitats productives a les quals està dedicada o adscrita (agricultura, comerç, artesanía,...). Amb tot, només els correspon observar els preceptes.

68. *Ibidem*, cap. 6.2: «*Fides civitates, ac hominum communionem conservat, et eius violatione civitates depopulantur et alia plurima mala sequuntur*».

69. Peguera no desconeix la influència del pensament maquiavèlic en la pràctica política de les monarquies modernes, malgrat el rebutgi. Així, per exemple, coneix els edeveniments i els polítics de la Cort francesa de la regent Caterina de Mèdicis (cap.3.3) on la influència dels cortesans i dels intrigants d'inspiració maquiavèlica és notòria. Tal vegada es regereix a ella quan diu (*Ibidem*, cap.6.6): «*cuius doctrinam (la de Maquiavel) politici nostri temporis proditorem committentes passim sequuntur (quod maxime dolendum est) ideo Princeps christianus in omnibus quibus rebus ante omnia a se suam deducere debet cogitationem, quid agat, quid promittat, quidque loquatur...*» i un cop feta la promesa i donada la fe ha d'observar-la constantment «...*quia promittere aliquid, liberalitas est, sed adimplere promissum est iustitia*»

vincles de fidelitat pactada que no es poden violar. Aquest dret s'expressa no sols en el *ius proprium* català (constitucions, costums, privilegis, etc...) sinó també en el *ius commune* que la Reial Audiència de Catalunya contribueix a fixar i a administrar amb les seves decisions i amb la recepció de les «*communes opiniones*» dels autors del dret comú tardà i de les observances judicials dels grans tribunals europeus. El dret i la justícia són límits per a tots: plebs, ciutadans i potestats públiques. En aquest sentit Peguera es troba lluny del seu coetani francès Jean Bodin (1530-1596), el qual considera la *summa potestas* del príncep com a sobrerania o potestat perpètua i il·limitada que es configura com l'element essencial per a la constitució de l'Estat⁷⁰.

SIGLES I ABREVIATURES

ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó.

BROCÀ, *Historia del Derecho* = BROCÀ, Guillem M. de, *Historia del Derecho de Cataluña especialmente del civil y exposición de las instituciones del derecho civil del mismo territorio en relación con el código civil de España y la Jurisprudencia*, dins, Textos Jurídics Catalans, Escriptors. I/1, Barcelona, 1985.

CYADC-1704=Constitucions i Altres Drets de Catalunya, compilats en virtut del Capítol de Cort LXXXII. de las Corts per la S.C.Y R. majestat del Rey Don Philip IV. nostre senyor celebradas en la Ciutat de Barcelona any M.DCCII, ed. Joan Pau Martí y Josep Llopis, Barcelona, 1704.

FERRO, El Dret Públic = FERRO POMÀ, Víctor, *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, 1987.

FONT, *Estudi introductori* = FONT I RIUS, Josep M., «Estudi introductori», dins *Constitucions de Catalunya*. Incunable de 1495, Barcelona, 1988, pp. XI-CXXXVII.

GARCÍA MARÍN, La doctrina de la sobrerania = GARCÍA MARÍN, José M^a, «La doctrina de la sobrerania del monarca (1250-1700)», dins *Teoría política y gobierno en la Monarquía hispánica*, Madrid, 1998, pp. 247-321.

MALUQUER-VAQUER, *Estudi introductori* = MALUQUER de MOTES i BERNET, Carlos J. i VAQUER ALOY, Antoni, «Estudi Introductori» a: OLIBA, Antoni, *Comentaris sobre «De actionibus»*, dins: Textos Jurídics Catalans, Escriptors I/6, Barcelona, 1998.

PEGUERA, *Practica criminalis* = PEGUERA, Lluís de, 1540-1610.

«*Practica criminalis et ordinis iudicarii civilis, multis regiae audientiae declarationibus ornati, in qua, praecipue quid ad iustitiam administrandam, rempublicamque in pace tenendam, et conservandam, et ad processus tam criminales quam civiles, recte, et absque nullitatum vitio conficiendos, tam via ordinaria, quam regaliarum observandum sit, ostenditur, authore don Ludovico a Peguera regii concilii Cathaloniae primario senatore, ad illustrissimum et excellentissimum dominum domnum Ioanem Teres Archiepiscopum Tarraconae, Consiliarium locumtenentem et Capitaneum generalem S.C. et R. magestatis in Principatu Cathaloniae et comitatibus Ruscilionis et Ceritaniae, cum summariis et indice, cum privilegio*».—Barcnone: Ex typographia Iacobi a Cendrat, 1603.

PEGUERA, *Decisiones* = PEGUERA, Lluís de, 1540-1610.

«*Decisiones aureae, in actu practico frequentes, ex variis sacri regii concilii Cathaloniae conclusionibus collecta, cum additionibus in quinquaginta priores quae antea sine eis editae fuerunt, autore don Ludovico a Peguera eiusdem Regii Concilii Primario senatore*

70. Per altra banda, ja s'havia constatat aquest rebuig de la noció de sobrerania pels regnes hispànics en la primera traducció al català de l'obra de Bodin per Gaspar de Añastro e Izunza el 1591. Sobre aquesta qüestió vide: VALLET DE GOYTISOLO, Juan Berchmans, *Metologia de la determinación del derecho*, Madrid, 1994, p.463. Vegeu també una reedició recent de l'obra d'Añastro a: BODIN, Jean, *Los seis libros de la República / Juan Bodino, traducidos de la lengua francesa y enmendados catholicamente por Gaspar de Añastro Isunza*, ed. i estudi de José Luís Bermejo Cabrero, Madrid, 1992. Sobre aquesta problemàtica vegeu també GARCÍA MARÍN, La doctrina de la sobrerania.

cum summaris et indice locu pletissimo». Tomus primus.—Barcinone, ex typographya Iacobi a Cendrat, 1605.

PEGUERA, *Pràctica* = PEGUERA, Lluís de, 1540-1610.

«*Practica, Forma y stil, de celebrar corts generals en Catalunya, y materias incidentes en aquellas. Dividida en tres Parts. Per lo noble don Luys de Peguera del Consell de sa Magestat en la Real Audientia de Catalunya*», Barcelona, 1701; reed.: Madrid, 1998.

PEGUERA, *Praxis criminalis et civilis* = PEGUERA, Lluís de, 1540-1610.

«*Nobilis D. Ludovici de Peguera regii senatoris in supremo cathaloniae senatu: praxis criminalis et civilis haec additionata iuribus decisionibus que diversorum senatum per nobilem don Accacium de Ripoll philosophiae ac V.I.D. olim in Oscensi sertoriana postea in Barchinon. Universitatibus iuris interprete, refertur text. Practicae de Peguera litteris maiusculis adnotatis quibus similiter respective addiciones correspondent. Adest etiam praxis in curia vicarii. Barchinone servanda noviter a dicto auctore elaborata. Illmo. Et Rmo. Domino Caelio Bichi sacrae rotae romanae auditori dicata, cum licentia et privilegio*».—Barcinone, ex praelo ac aere Antonii Lacavalleria, 1649.

PEGUERA, *Praxis civilis* = PEGUERA, Lluís de, 1540-1610.

«*Praxis civilis nobilis don Ludovici de Peguera minorissensis doctissimi, ac primarii senatoris in sacro regio cathaloniae senatu additionata iuribus, decisionibusque diversorum senatum per nobilem don Accacium de Ripoll, olim in oscensi sertoriana postea in Barchinonensi universitatibus iuris interpretem, deinde regium consiliarium, et Baiuliae Generalis Cathaloniae, nec non officii magistri rationalis assessrem cum exercitio, postmodum vero emeritum, denuo adaucta, et illustrata recentioribus exemplaribus, formulis, et observantiis per nobilem son Petrum de Amigant minorissensem, olim in barchinonensi universitate imperialium Institutionum, deinceps vespertinum legum antecessorem, postea assessorem in tribunali Capitaniae Generalis, deinde in Regio Consilio Baiuliae Generalis, et in officio magistri Rationalis, nunc regium Consiliarium et iudicem regiae curiae in regio criminali Concilio. Refertus textus practicae de Peguera, et post eum subiicitus titulus notans additionem nobilis Accacii, clariori quam antea methodo, cum tribus elenchis altero rubricarum, formularum, alio hactenus desideratis, alio vero, et quidem copiosiore rerum et verborum, novissimae additiones intermixtae et aliae notantur signo crucis et asterisco * post formulas etiam nonnullae ponuntur. Nuncupata excellentissimo domino don Melchiori de Navarra, Rocafull, et Moncada Alcantarensi equiti, Principi de Massa, duci Palatae, vicecomiti de la Torrezilla, Ovetensis olim collegi stemmate insignito, ad varia Consilia, complurimasque togae dignitate antehac apud varia Regna cooptato, sed iam Coronae Aragonum Vicecancellario maximo iu sexviralis Hispanici et Indici Imperii adessu inclyto consiliario, cum licentia et privilegio*».—Barcinonae, typis et sumptibus Raphaelis Figuro, 1674.

PEGUERA, *Repetitio in cap...* «*Item en super laudemio*» = PEGUERA, Lluís de (1540-1610)

«*Nobilis Ludovici a Peguera iurisconsulti cathalans. Aurea et elegans repetitio in cap. III incipien. Item en super laudemio, etc. Domini regis Petri III in Curia Cervariae: in qua multa de feudis, laudemis, de mine praelationis seu faticem in aletione rerum feudalium, et emphyteuticarum, de Gratificatione rerumfeudalium, de Iure primogeniturae circa successionem regalium dignitatum, de capacibus et non capacibus ab feuda obtinenda, de omnibus causis perquas potest procedi ad emorandum feudum realiter, et aliis variis rebus secundum tantae legis materiam subiectam copiosissime tractantur: cum summaris et indice locupletissimo/Ludovico a Peguera*—Barcinonae: Apud Petrum Mali, 1577.

PÉREZ LATRE, *Les torbacions* = PÉREZ LATRE, Miquel, *Les torbacions de Catalunya (1585-1593). De les Corts a la suspensió del nou redreç de la Diputació del General*, dins *Afers*, 23/24, 1996, pp. 59-98.

UB = *Usatges de Barcelona*, de Ramon d'ABADAL i Ferran VALLS, *Textos de Dret Català*, I, Barcelona, 1913.